

Vybrané mechanizmy na ochranu pred diskrimináciou a násilím páchanom na ženách

Magurová, Z.*

MAGUROVÁ, Z.: Vybrané mechanizmy na ochranu pred diskrimináciou a násilím páchanom na ženách. Právny obzor, 103, 2020, č. 6. s. 488 – 504.

Selected mechanisms for protection against discrimination and violence against women. Violence against women as an extreme form of discrimination is one the most serious form of violation of the human rights of women. The CEDAW Committee may consider individual communications alleging violations of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women by States parties to the Optional Protocol. These paper focuses on three selected examples of individual complaints. One of them is the first merit decision of the Committee on the basis of the Optional Protocol. The second is the case in which a State party has for the first time recognized the binding nature of the decisions and recommendations of the Committee. The last one is the first Committee decision concerning Slovakia.

Key words: violence against women, discrimination, CEDAW Committee, communication

1. Úvod

Na celom svete od 25. novembra – Medzinárodného dňa za odstránenie násilia páchaného na ženách¹ – do 10. decembra – Medzinárodného dňa ľudských práv² – prebiehajú kampane s názvom 16 dní aktivizmu proti násiliu páchanom na ženách. Ide o symbolické prepojenie násilia páchaného na ženách a ľudských práv, ktoré poukazuje na to, že právo na život bez násilia je základným ľudským právom. V rámci kampaní mimovládne organizácie upozorňujú verejnosť na skutočnosť, že napriek dlhodobému úsiliu občianskej spoločnosti a medzinárodných i národných inštitúcií je násilie páchané na ženách stále jednou z najrozšírenejších foriem porušovania ich ľudských práv a zásahu do ľudskej dôstojnosti a jedným z najvypuklejších prejavov diskriminácie žien.

Vo svojom príspevku sa zameriavam na využitie mechanizmu individuálnej sťažnosti- oznámenia CEDAW výboru na troch príkladoch. Úvodným je v poradí prvé meritórne rozhodnutie výboru na základe opčného protokolu. Druhým je prípad, na ktorého základe zmluvná krajina prvýkrát uznala záväznosť stanoviska Výboru na odstránenie diskriminácie žien. Tretím je v poradí prvé rozhodnutie výboru týkajúce sa Slovenska.

* JUDr. Zuzana Magurová, LL.M., Ústav štátu a práva SAV, Bratislava. Tento príspevok bol spracovaný v rámci projektu APVV-19-0090 Právna metodológia pre dobu právneho pluralizmu.

¹ Valné zhromaždenie OSN určilo 25. november ako Medzinárodný deň za odstránenie násilia páchaného na ženách ako pamiatku na smrť sestier Mirabalových z Dominikánskej republiky, ktoré boli 25. novembra 1960 zavraždené na príkaz diktátora Rafaela Trujilloho, kvôli ich nesúhlasu s vtedajšou diktatúrou.

² Dňa 10. decembra 1948 bola v Paríži Valným zhromaždením OSN schválená Všeobecná deklarácia ľudských práv.

2. Ochrana ľudských práv žien a ochrana žien pred diskrimináciou

Ľudské práva a slobody, ako aj ich uplatňovanie a účinnú ochranu by mal štát zabezpečiť v rovnakej miere všetkým. Uvedomujúc si vysoké spoločenské nebezpečenstvo násilia páchaného na ženách a diskriminácie žien sa porušovaniu ľudských práv žien postupne začali venovať dokumenty na úrovni globálneho, regionálneho³ aj národného systému.

2.1 Univerzálny systém

Za určitý symbol možno považovať, že v rámci univerzálneho (globálneho) systému na ochranu ľudských práv žien boli v mesiaci december postupne prijaté Dohovor OSN o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (CEDAW)⁴ v roku 1979, Deklarácia OSN o odstránení násilia páchaného na ženách (DEVAW)⁵ v roku 1993 a Rezolúcia OSN o odstránení domáceho násilia na ženách z roku 2003⁶, ktorá nadväzuje na, Viedenskú deklaráciu⁷ a Pekinskú deklaráciu a Akčnú platformu⁸.

Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien definuje **diskrimináciu žien** (CEDAW) v článku 1 ako „akékoľvek rozlišovanie, postihovanie alebo zvýhodňovanie na základe pohlavia, ktorých účelom alebo účinkom je poškodiť alebo porušiť uznávanie, užívanie alebo uplatňovanie ľudských práv a základných slobôd v politickej, ekonomickej, spoločenskej, kultúrnej, občianskej alebo vo všetkých ostatných oblastiach ženami bez ohľadu na ich manželský stav a na základe rovnosti mužov a žien.“ Dohovor upravil aj povinnosti štátov, ktoré na ochranu žien pred diskrimináciou musia urobiť. Princíp rovnoprávnosti sa musí odraziť v ich národných ústavách i ďalšej legislatíve, ktorá musí obsahovať aj prípadné sankcie zakazujúce akúkoľvek diskrimináciu žien.

V súlade s článkom 17 Dohovoru nad jeho dodržiavaním vykonáva kontrolu Výbor na odstránenie diskriminácie žien, ktorý je zložený z expertiek a expertov zvolených zmluvnými stranami Dohovoru a nezávislých od vlád štátov. Zmluvné strany sú povinné každé štyri roky predkladať správy o legislatívnych, súdnych, administratívnych alebo iných opatreniach, ktoré prijali za účelom uvedenia Dohovoru do života a o pokroku, ktorý sa v tomto smere dosiahol. Výbor tieto správy kontroluje a zabezpečuje ich vyhodnocovanie. Mimovládne organizácie môžu výboru predkladať doplňujúce informácie

³ V regionálnych systémoch ochrany ľudských práv sa odrážajú špecifiká štátov, ktoré patria do jednotlivých regiónov. Regionálne systémy sa zvyknú členiť na európsky, americký, africký, ázijský a arabský.

⁴ Prijatý 18. decembra 1979, platný od 3. septembra 1981, pre Československú socialistickú republiku nadobudol platnosť v súlade s článkom 27 ods. 2 dňom 18. marca 1982, pre ČSFR platný a účinný od 1. júla 1987 na základe zákona č. 62/1987 Zb. Dohovor OSN o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien, dostupné na: https://www.slov-lex.sk/static/pdf/1987/62/ZZ_1987_62_19870701.pdf.

The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, dostupné na: <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cedaw.htm>.

⁵ Prijatá 23. decembra 1993 Deklarácia OSN o odstránení násilia páchaného na ženách, dostupné na: http://www.rodicovstvo.sk/gender/doku/devaw_sl.htm, Declaration on the Elimination of Violence against Women, dostupné <http://www.rodicovstvo.sk/gender/doku/devaw.htm>.

⁶ Prijatá 22. decembra 2003, Resolution on Elimination of domestic violence against women, dostupné na: <https://undocs.org/en/A/RES/58/147>.

⁷ Prijatá na svetovej konferencii o ľudských právach, ktorá sa konala 14. – 25. júna 1993 vo Viedni.

⁸ Prijaté 4. svetovej konferencii o ženách, ktorá sa konala 4. – 15. septembra 1995 v Pekingu.

k národným správam tzv. tieňové správy. Po preskúmaní správ a informácií zmluvných štátov vedie v rámci svojich zasadnutí konštruktívny dialóg. Následne výbor spracuje návrhy na záverečné zistenia a odporúčania.

K dohovoru prijal výbor aj tri **všeobecné odporúčania**⁹ zamerané na násilie páchané na ženách – č. 12 (1987), č. 19 (1992), č. 35 (2017). Odporúčanie č. 19¹⁰ definuje rodovo podmienené násilie ako diskrimináciu a upravuje zodpovednosť štátu za správanie súkromných osôb, ak zanedbajú povinnú starostlivosť predchádzať porušovaniu práv alebo nie sú schopné vyšetrit' alebo potrestať porušenie práv a páchanie násilia.

Všeobecné odporúčanie č. 35¹¹ o rodovo podmienenom násilí páchanom na ženách aktualizuje všeobecné odporúčanie č. 19 a v spojení s ním je potrebné ho aj interpretovať. Všeobecné odporúčanie č. 19, ako aj ďalšie medzinárodné dokumenty a mechanizmy pri pojme „násilie páchané na ženách“ kladú dôraz na to, že ide o rodovo podmienené násilie. V súlade s tým odporúčanie č. 35 používa spresňujúci termín „rodovo podmienené násilie páchané na ženách“, ktorý explicitne zdôrazňuje rodovo podmienené príčiny a dôsledky tohto násilia. Navyše, tento termín posilňuje chápanie násilia ako spoločenského, a nie individuálneho problému, pričom zdôrazňuje potrebu komplexných riešení a nielen zameranie na jednotlivé prípady, individuálnych páchatel'ov, obeť/ženy, ktoré zažili alebo zažívajú násilie.

Všeobecné odporúčanie výboru č. 28¹² o základných povinnostiach zmluvných štátov podľa článku 2 dohovoru uvádza, že povinnosťou zmluvných štátov je rešpektovať, chrániť a naplňovať právo žien nebyť diskriminované a právo naplno užívať de jure a de facto rovnosť.¹³

Veľký posun v uplatňovaní mechanizmu Dohovoru nastal prijatím **opčného protokolu**¹⁴, ktorý je považovaný za nástroj záruky uplatňovania ženských ľudských práv v krajinách, ktoré ho ratifikovali. Na základe čl. 2 umožňuje totiž ženám podávať individuálne sťažnosti na porušovanie ľudských práv žien Výboru na odstránenie diskriminácie žien, tzv. oznámenia (communications). Okrem toho upravuje v čl. 8 aj vyšetrovaciu procedúru (inquiry procedure). Tá sa uplatňuje, ak výbor dostane spoľahlivé informácie o vážnom/systematickom porušovaní práv v zmluvnom štáte.

⁹ Všeobecné odporúčania (general recommendations) sa považujú za dôležitú súčasť implementačnej procedúry CEDAW dohovoru.

¹⁰ Všeobecné odporúčanie č. 19 (11. zasadnutie, 1992), dostupné na: <http://www.gender.gov.sk/zastavme-nasilie/informacie/osn/vseobecne-odporucanie-c-19/>.

¹¹ Všeobecné odporúčanie č. 35 (2017), dostupné na: http://moznostvolby.sk/wp-content/uploads/2019/01/CEDAW_Vseobecne_odporucanie35_final.pdf.

¹² Všeobecné odporúčanie č. 28 (47. zasadnutie, 2010), dostupné na: https://www.gender.gov.sk/wp-content/uploads/2012/06/CEDAW_Vseob_odporucanie_28.pdf.

¹³ Všeobecné odporúčanie č. 28, odsek 9. Túto typológiu používajú aj ďalšie ľudsko-právne orgány vrátane Výboru OSN pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva vo Všeobecnom odporúčaní č. 12 (1999) o právach na primeranú výživu.

¹⁴ Prijatý 6. októbra 1999, ratifikovaný 26. októbra, pre Slovenskú republiku platný od 17. februára 2001, oznámenie MZV SR uverejnené v Zbierke zákonov SR pod č. 343/2001 Z. z. opčný protokol k Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien, Optional Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women dostupné na: https://www.slov-lex.sk/static/pdf/2001/343/ZZ_2001_343_20010905.pdf.

2.2 Regionálny systém

Európsky regionálny systém ochrany ľudských práv sa považuje za najefektívnejší spomedzi existujúcich systémov ľudskoprávnej ochrany. Je založený na činnosti troch nezávislých štruktúr: Rady Európy, Európskych spoločenských, resp. Európskej únie, Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe¹⁵.

Rada Európy, ktorá vznikla v roku 1949 je základom európskeho systému ochrany ľudských práv. Pod jej záštitou bol v roku 1950 podpísaný Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ktorý spočiatku zakotvoval najmä občianske a politické práva, neskoršími dodatkovými protokolmi sa však jeho zameranie rozšíri- lo. Európsky dohovor vytvoril štandard ochrany ľudských práv v členských štátoch Rady Európy¹⁶. Jeho rešpektovanie zabezpečuje **Európsky súd pre ľudské práva (ESLP)** ako mimoriadne silný kontrolný a donucovací mechanizmus., na ktorý sa môžu po vyčerpaní vnútroštátnych prostriedkov nápravy obrátiť aj jednotlivci, ktorí namietajú porušenie svojich základných práv a slobôd garantovaných Európskym dohovorom. Všeobecná ochrana ľudských práv v Európe je teda v prvom rade doménou Rady Európy a ESLP.

Rada Európy podobne ako OSN postupne prijímala dôležité dokumenty zamerané na ochranu ľudských práv žien a elimináciu násilia páchaného na ženách. Najdôležitejším je **Dohovor Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácomu násiliu a o boji proti nemu** (ďalej len **Istanbulský dohovor**), ktorý bol prijatý 7. 4. 2011 na zasadnutí Rady Európy v Štrasburgu a dňa 11. mája 2011 pri príležitosti 121. zasadnutia Výboru ministrov v Istanbuli bol otvorený na podpísanie¹⁷. Slovenská republika Istanbulský dohovor podpísala medzi prvými, ale doteraz ho neratifikovala, a to napriek tomu, že ratifikácia bola zahrnutá aj v Národnom akčnom pláne pre elimináciu a prevenciu násilia na ženách na roky 2014 – 2019.¹⁸

Európske spoločenstvá a Európska únia (ďalej len EÚ) sa spočiatku sústredili predovšetkým na ekonomické integračné ciele.¹⁹ Rímska zmluva sa síce v sociálnej kapito-

¹⁵ Jej hlavnou úlohou je predovšetkým zachovanie bezpečnosti a mieru medzi členskými štátmi, pričom v súčasnosti má jej zainteresovanosť v oblasti ľudských práv skôr klesajúcu tendenciu.

¹⁶ Význam Európskeho dohovoru podčiarkuje aj skutočnosť, že v súčasnosti sa štát nemôže stať členom Rady Európy, či prístupí k EÚ bez toho, aby ho podpísal a ratifikoval.

¹⁷ Istanbulský dohovor ktorý bol prijatý 7. apríla 2011 na zasadnutí Rady Európy v Štrasburgu a dňa 11. mája 2011 pri príležitosti 121. zasadnutia Výboru ministrov v Istanbuli, bol otvorený na podpísanie a do platnosti vstúpil 1. augusta 2014 po ratifikácii 10 krajín vrátane 8 členských krajín EÚ. Dostupné na: <http://moznostvolby.sk/dohovor-rady-europy-o-predchadzani-nasiliu-na-zenach-a-domacemu-nasilniu-a-o-boji-proti-nemu-i-cele-znenie/>.

¹⁸ NAP pre elimináciu a prevenciu násilia na ženách na roky 2014 – 2019 schválila vláda SR na svojom zasadnutí 18. decembra 2013. Jeho hlavným cieľom je vytvorenie, implementácia a koordinácia komplexnej celoštátnej politiky pre oblasť prevencie a eliminácie násilia na ženách. Dostupné na: http://www.gender.gov.sk/wp-content/uploads/2012/06/NAP_nasilie_print.pdf.

¹⁹ Podľa čl.2 Zmluvy zakladajúcej EHS „Spoločenstvo má za úlohu, prostredníctvom vytvorenia spoločného trhu a zblížovaním hospodárskych politík členských štátov, prispievať k harmonickému rozvoju hospodárskych aktivít v celom Spoločenstve, k trvalému a vyrovnanému rastu, k vysokej stabilite, rýchlemu zvyšovaniu životnej úrovne a k rozvoju užších vzťahov medzi štátmi, ktoré zjednocuje.“

le v určitej miere týkala aj ľudských práv, a to tým, že zaručovala práva zamestnancov a zlepšenie pracovných podmienok. Článok 119²⁰ stanovil zásadu rovnakej odmeny mužom a ženám za rovnakú prácu. Jeho cieľom však bolo predovšetkým vyrovnáť sa s ekonomickou konkurenciou, ktorej výhoda sa opierala o rozdiel v mzdách vyplácaných ženám a mužom a nie zrovnoprávnenie žien a odstránenie ich diskriminácie.²¹ Tento článok mal tzv. priamy účinok²² a stal sa aj základom pre ďalšiu legislatívu Spoločenstva týkajúcu sa rovnosti medzi mužmi a ženami v zamestnaní.²³

V Amsterdamskej zmluve sa rodovej rovnosti venovala zvýšená pozornosť a úpravu z Rímskej zmluvy rozšírila o úlohu spoločenstva podporovať rovnoprávne postavenie žien a mužov (čl. 2) a vo všetkých činnostiach sa zamerať na odstránenie nerovností a podporu rovnoprávnosti medzi mužmi a ženami (čl. 3 ods. 2).²⁴ V súlade s článkom 137 ZES spoločenstvo podporuje a dopĺňa činnosť členských štátov v oblasti rovnosti medzi mužmi a ženami na trhu práce a rovnakého zaobchádzania v práci.²⁵ Článok 141 ZES (pôvodný čl. 119, teraz čl. 157 ZFEÚ) v prvom odseku stanovil zásadu rovnakej odmeny mužom a ženám za rovnakú prácu a doplnil aj za prácu rovnakej hodnoty. Po zmenách v dôsledku Amsterdamskej zmluvy sa zásada rovnosti medzi mužmi a ženami, a to nielen v oblasti odmeňovania, stala súčasťou primárneho práva. Z pôvodne ekonomicky motivovaných záväzkov sa otázka **rovnosti príležitostí a rovného zaobchádzania** stala postupne otázkou základných demokratických princípov.²⁶

²⁰ „V priebehu prvej etapy každý členský štát zabezpečí uplatňovanie a ďalšie dodržiavanie zásady rovnakej odmeny mužov a žien za rovnakú prácu. V zmysle tohto článku ‚odmena‘ znamená obvyklú základnú alebo minimálnu mzdu alebo plat a všetky ďalšie plnenia, či už v peňažnej forme alebo v naturáliách, ktoré zamestnávateľ vypláca priamo alebo nepriamo, pracovníkovi v pracovnom pomere. Rovnosť odmeňovania bez rozdielu pohlavia znamená: a) že odmena za rovnakú prácu pri úkolovej mzde sa vypočíta podľa rovnakej sadzby, b) že odmena za prácu je pri časovej mzde za rovnakú prácu rovnaká.“

²¹ K zakotveniu tohto článku došlo vďaka tlaku Francúzska, ktoré bolo jedinou krajinou, v ktorej kde mali zamestnanci zákonom zaručené právo na rovnakú odmenu už v 50. rokoch a obávalo sa, že jeho podniky nebudú konkurencie schopné v dôsledku vyšších nákladov na pracovnú silu.

²² To znamená, že tohto ustanovenia sa môžu dovolávať jednotlivci priamo a súdy členských štátov sú povinné ho aplikovať. Zmluva neobsahuje žiadnu konkrétnu úpravu priameho účinku, jej teória sa vyvíjala vďaka judikatúre ESD.

²³ Prvými boli smernica o rovnom odmeňovaní (smernica Rady č. 75/117/EHS z roku 1975 o aproximácii práva členských štátov týkajúceho sa aplikácie princípu rovnakého odmeňovania mužov a žien) a smernica o rovnom zaobchádzaní (smernica Rady č. 76/207/EHS z roku 1976 o postupnom vykonávaní zásady rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami vo veciach súvisiacich s prístupom k zamestnaniu, pracovným postupom a pracovnými podmienkami).

²⁴ V zmluve bol doplnený článok 13 (pôvodný čl. 6a, teraz čl. 19 ZFEÚ), ktorý splnomocňuje orgány spoločenstva prijať opatrenie na boj proti diskriminácii aj z niektorých iných dôvodov, ako je pohlavie, a to rasa alebo etnický pôvod, náboženské vyznanie alebo viera, invalidita, vek, sexuálna orientácia. V legislatívnej podobe sa tak prejavila zvýšená pozornosť a záujem na dodržiavaní ľudských práv v EÚ. Ako všeobecné anti-diskriminačné opatrenie bol článok 13 následne podrobnejšie rozpracovaný v troch zásadných smerniciach rasovej – 2000/43/ES, rámcovej – 2000/78/ES a rodovej – 2002/73/ES.

²⁵ Čl. 137 ZES sa stal základom pre prijímanie legislatívy upravujúcej zásadu rovnosti medzi mužmi a ženami v oblasti sociálnej politiky vrátane podpory v nezamestnanosti, primeranej sociálnej ochrany, zlepšenia pracovných podmienok a pod.

²⁶ Premietla sa napr. aj do prijatia smernice Rady 2004/113/ES z 13. decembra 2004 o vykonávaní zásady rovnakého zaobchádzania medzi mužmi a ženami v prístupe k tovaru a službám a k ich poskytovaniu,

Postupne narastala aj angažovanosť EÚ vo sfére ľudských práv. Súdny dvor EÚ²⁷ vo svojej judikatúre uznal základné práva a slobody za základné zásady komunitárneho práva, ktoré sú spoločné všetkým členským štátom. K formálnemu zakotveniu ľudských práv na pôde EÚ došlo až v Zmluve o Európskej únii z roku 1992 a najmä v Charte základných práv Európskej únie z roku 2000, ktorá sa právne záväznou stala až vstupom Lisabonskej zmluvy do platnosti v roku 2009.²⁸

Podobne sa aj podpora a ochrana práv žien dostala medzi priority ľudsko-právnej politiky len postupne. EÚ sa zameriava na násilie páchané na ženách, najmä v kontexte presadzovania rodovej rovnosti²⁹, ako aj v kontexte právnej ochrany obetí násillia prijatím Smernice o obetiach.³⁰

3. Oznámenie CEDAW výboru ako mechanizmus na ochranu pred diskrimináciou a násilím páchanom na ženách

Viacere deklarácie a rezolúcie na úrovni OSN mali len deklaratórny a odporúčací charakter s morálnym a politickým obsahom bez akejkoľvek právnej záväznosti, resp. bez akýchkoľvek mechanizmov na ich realizáciu. Z toho dôvodu sa popri posudzovaní periodických správ CEDAW výborom stalo **podávanie oznámení** (individuálnych sťažností) podľa opčného protokolu k CEDAW významným mechanizmom na realizáciu práv žien. Na základe čl. 2 umožňuje totiž ženám podávať individuálne sťažnosti na porušovanie ľudských práv žien Výboru na odstránenie diskriminácie žien, ktorý musí tieto sťažnosti prerokovať a riešiť (čl. 2).

Štát, ktorý je zmluvnou stranou tohto opčného protokolu, uznáva kompetencie výboru prijímať a posudzovať oznámenia podané v súlade s čl. 2. Tie možno predkladať jednotlivcami alebo v mene jednotlivcov alebo skupín jednotlivcov, na ktoré sa vzťahuje jurisdikcia zmluvného štátu, ktorí tvrdia, že sa stali obeťami porušenia ktoréhokoľvek z práv ustanovených v Dohovore príslušným zmluvným štátom. Ak je oznámenie podané v mene jednotlivcov alebo skupín jednotlivcov, bude to s ich súhlasom, ak autor neodôvodní konanie v ich mene bez ich súhlasu. To znamená, že výbor neprijme oznámenie, ak sa týka štátu, ktorý nie je zmluvnou stranou opčného protokolu.

Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2010/41/EÚ zo 7. júla 2010 o uplatňovaní zásady rovnakého zaobchádzania so ženami a mužmi vykonávajúcimi činnosť ako samostatne zárobkovo činné osoby a o zrušení smernice Rady 86/613/EHS. V roku 2006 boli smernice týkajúce sa rovnakého zaobchádzania so ženami aj mužmi v zamestnaní zlúčené do jednej smernice Európskeho parlamentu a Rady 2006/54/ES z 5. júla 2006 o vykonávaní zásady rovnosti príležitostí a rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami vo veciach zamestnanosti a povolania (prepracované znenie).

²⁷ Po prijatí Lisabonskej zmluvy sa Európsky súdny dvor (ESD) premenoval na Súdny dvor Európskej únie (SDEÚ).

²⁸ Články 21 a 23 Charty základných práv Európskej únie zakazujú tiež akúkoľvek diskrimináciu z dôvodu pohlavia a zakotvujú právo na rovnaké zaobchádzanie s mužmi a ženami vo všetkých oblastiach vrátane zamestnania, práce a odmeny.

²⁹ Napr. stratégie rovnosti žien a mužov, pakty/strategické záväzky pre rodovú rovnosť a pod.

³⁰ Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012, ktorá stanovuje minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV, dostupné na: http://www.ja-sr.sk/files/Smernica_EP_a_rady_2012_29_EU_z_25_10_2012.pdf.

Oznámenie musí byť písomné a nemôže byť anonymné. Výbor neberie do úvahy oznámenie, ak neboli vyčerpané všetky dostupné vnútroštátne prostriedky.

Výbor vyhlási oznámenie za neprijateľné, ak rovnakú vec už posudzoval, alebo je predmetom iného medzinárodnoprávneho orgánu, je nezlučiteľné s dohovorom, je nepodložené, došlo k neužitiu práva na podanie, oznamované skutočnosti sa stali pred prijatím opčného protokolu.

3.1 Oznámenie 2/2003 – A.T. v. Maďarsko³¹

Ide o prvé meritórne rozhodnutie výboru podľa opčného protokolu. Jeho podstatou je pozitívna povinnosť štátu zakročiť a zabrániť domácemu násiliu s dôrazom na zlyhanie štátu zabezpečiť ochranu ľudských práv autorky pred ich porušovaním súkromnou osobou.

Autorka (sťažovateľka) uviedla, že dlhý čas bola pravidelne vystavená násiliu zo strany manžela, čo vydokladovala aj lekárskymi správami. V civilnom konaní o obmedzení vstupu manžela do spoločného obydlija súd v Budapešti v septembri 2003 konečným rozhodnutím zamietol jej návrh s odôvodnením, že by došlo k obmedzeniu vlastníckych práv jej manžela. Proti tomuto rozhodnutiu podala mimoriadny opravný prostriedok, kde prebiehalo konanie od januára 2004.

Autorka podala v rámci civilnoprávneho konania návrh na rozdelenie majetku, ktorý však bol takisto zamietnutý.

Zároveň prebiehali aj trestné konania proti manželovi pre napadnutie a ublíženie na zdraví a znásilnenie. Autorka uviedla, že bola ohrozená jej psychická integrita, psychické a fyzické zdravie a bol ohrozovaný jej život. Autorka nemala možnosť domôcť sa vydania akéhokoľvek predbežného ochranného opatrenia, resp. opatrenia na zákaz vstupu do obydlija. Napriek žiadosti o pomoc nemala možnosť získať ubytovanie pre seba ani deti v špecializovanom dome pre ženy. Autorka sa tak vo svojej krajine bezúspešne dožadovala ochrany pred násilím zo strany manžela.

Autorka napriek tomu, že väčšia časť útokov manžela sa odohrala pred nadobudnutím účinnosti opčného protokolu v Maďarsku a napriek tomu, že nevyčerpala všetky dostupné prostriedky na vnútroštátnej úrovni, keďže útoky spolu vytvárajú kontinuitu pravidelného domáceho násillia a jej život je stále v ohrození, namietala porušenie CEDAW:

čl. 2 – povinnosť štátu eliminovať diskrimináciu žien;

čl. 5 – potláčanie predsudkov a praktík založených na stereotypoch;

čl. 16 – diskriminácia v manželstve v rodinných vzťahoch.

Hoci CEDAW neobsahuje žiadne ustanovenie o násilí páchanom na ženách alebo domácom násilí, uvedené články 2, 5, 16, ktorých porušenie autorka namietala, sú aplikovateľné v spojení so všeobecnými odporúčaniami č. 12 – ochrana žien pred všetkými druhmi násillia (sexuálneho, domáceho, obťažovania a č. 19 – diskriminácia nie je obmedzená len na postupy a konanie vlády konkrétneho štátu alebo na konanie na jeho príkaz.

³¹ Communication No.: 2/2003, Ms. A. T. v. Hungary, dostupné na: <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/protocol/decisions-views/CEDAW%20Decision%20on%20AT%20vs%20Hungary%20English.pdf>.

Preto aj **štáty môžu byť zodpovedné za konanie súkromných osôb**, ak zanedbajú povinnú starostlivosť predchádzať porušovaniu práv, alebo nie sú schopné vyšetriť alebo potrestať porušenie práv a páchanie násilia.

Výbor uviedol, že **právo žien na život**, fyzickú a psychickú integritu **nemôže byť podriadené** iným právam, **ani vlastníckemu a právu na súkromie**. Výbor preto rozhodol, že došlo k porušeniu článkov 2 písm. a), b), e), 5 písm. a), 16) Dohovoru a zaslal Maďarsku svoje odporúčania vo vzťahu k sťažovateľke i všeobecné odporúčania.

V rámci odporúčaní **k autorke** výbor navrhol:

- prijať okamžité efektívne opatrenia na zabezpečenie fyzickej a psychickej integrity autorky a jej rodiny,
- priznať jej finančný príspevok na deti,
- zabezpečiť jej a jej deťom spoločné bezpečné bývanie,
- zabezpečiť jej právnu pomoc ako i **finančné zadosťučinenie** za fyzickú a duševnú ujmu.

Vo **všeobecných odporúčaníach** výbor navrhol:

- prijať nevyhnutné opatrenia na realizáciu národnej stratégie na prevenciu násilia na ženách a maximálnu právnu ochranu obetí násilia,
- zabezpečiť pravidelné tréningy Dohovore a Opčnom protokole pre sudcov a právnikov,
- prijať novú legislatívu proti násiliu, vrátane predbežných opatrení o zákaze vstupu do obydlija, - budovanie bezpečných domov pre ženy,
- rýchly prístup k spravodlivosti,
- pripraviť špeciálne programy pre násilníkov.

Nie všetky odporúčania výboru Maďarsko akceptovalo. **Nevyplatilo** autorke žiadne zadosťučinenie a **neposkytlo** bezpečné bývanie z obavy o vytvorenie nežiaduceho precedensu s odôvodnením, že **odporúčanie nie je záväzným rozhodnutím**. To na význam rozhodnutia výboru nič nemení, lebo došlo aspoň k čiastočným legislatívnym zmenám, aj ďalšie obeť sa začali na súdoch dožadovať aplikácie CEDAW-u a štát začal budovať krízové centrá a bezpečné domy pre ženy.

3.2 Oznámenie 2/2003 – *González Carreño v. Španielsko*³²

V tomto prípade ide o prelomové rozhodnutie, na základe ktorého zmluvná strana uznala, že odporúčania CEDAW výboru majú záväznú povahu a tvoria súčasť jeho práva.

Autorka oznámenia, Angela González Carreñoová, odišla od manžela a otca svojej trojročnej dcéry Andrey, po tom, čo bola niekoľko rokov vystavovaná domácemu násiliu. Manžel sa k nej správal násilne v prítomnosti dcéry vrátane opakovaných vyhrážok zabitím nožom. V dôsledku toho podala na súdy viac ako 30 sťažností a požiadala o ochranné opatrenia, aby ochránila seba aj svoju dcéru. Tá sa začala svojho otca báť a odmietať ho, takže v roku 1999 požiadala súd, aby sa stretávanie maloletej s otcom

³² Communication No. 47/2012 González Carreño v. Spain, dostupné na: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW/C/58/D/47/2012&Lang=en.

realizovalo za prítomnosti sociálnej kurately. V roku 2000 vydal súd jediné časovo obmedzené ochranné opatrenie, ktoré sa vzťahovalo aj na dcéru. V januári 2001 poručenský súd stanovil harmonogram stretávania sa otca s maloletou. V septembri 2001 správa o psychologickom hodnotení navrhla postupnú normalizáciu stretnutí otca s dcérou. V novembri 2001 bolo manželstvo rozvedené, avšak bez uvedenia, že manželka a dcéra boli vystavené násiliu. Následne ostal ich byt v užívaní manžela. V máji 2002 poručenský súd napriek pokračujúcemu násiliu zo strany bývalého manžela povolil stretávanie sa s ich dcérou bez dohľadu sociálnej kurately. Keďže otec neplatil výživné na dcéru, požiadala autorka súd, aby určil ju za výlučnú užívateľku bytu, v čom uspela. V deň pojednávania 24. apríla 2003 jej bývalý manžel povedal, že „odnesie jej to, na čom jej najviac záleží“. Poobede počas plánovaného stretnutia dcéru zastrelil a následne spáchal samovraždu.

Autorka podala 23. apríla 2004 na ministerstvo spravodlivosti sťažnosť so žiadosťou o náhradu škody za pochybenie súdu. Tvrdila, že úrady a sudy si z nedbanlivosti nesplnili svoju povinnosť chrániť život jej dcéry napriek tomu, že boli opakovane informované o nebezpečenstve, ktorému čelila. Tá bola 3. novembra 2005 zamietnutá.

V svojej žiadosti tiež uviedla, že predsudky orgánov sa prejavili v ich neschopnosti správne posúdiť závažnosť situácie, ktorej čelila ona a jej dcéra, a jej utrpenia v dôsledku situácie dieťaťa. Ďalej, že sa nikdy neuskutočnilo vyšetrovanie týkajúce sa následkov a vplyvu násilia na život dcéry a jej stavu ako priamej a nepriamej obete tohto násilia. Namiesto toho sa orgány zodpovedné za poskytovanie ochrany rozhodli riadiť stereotypným názorom, že aj tí najhorší by mali mať právo na stretávanie s deťmi a vždy je lepšie, aby dieťa vychovávali jeho otec a matka. Tým nedostatočne zohľadnili práva dieťaťa a nerešpektovali skutočnosť, že vyjadrila strach zo svojho otca a kontakt odmietala. Sudy považovali za samozrejmé, že je lepšie mať kontakt hoci aj s násilným otcom. Okolnosti prípadu vyžadovali, aby orgány a sudy vyhodnotili, či sa pri stretávaní dodržiavalo právo dieťaťa na život, na život bez násilia a zásada najlepšieho záujmu dieťaťa.

Dňa 15. decembra 2005 podala bez úspechu administratívne odvolanie na ministerstvo a 14. júna 2007 podala odvolanie na Najvyšší súd, ktorý ho 15. októbra 2010 zamietol. Takisto bola zamietnutá aj jej ústavná sťažnosť na porušenie jej ústavných práv 13. apríla 2011.³³

Autorka po vyčerpaní všetkých dostupných prostriedkov na vnútroštátnej úrovni v oznámení výboru z 19. septembra 2012 namietala porušenie CEDAW:

- čl. 2 – povinnosť štátu eliminovať diskrimináciu žien,
- čl. 5 – potláčanie predsudkov a praktík založených na stereotypoch,
- čl. 16 – diskriminácia v manželstve v rodinných vzťahoch.

Výbor dospel k záveru, že bolo možné predvídať násilie, ktoré páchal manžel na autorku často pred dcérou, ako aj vraždu dcéry. Bolo známe, že mu bola diagnostikovaná „obsedantno-kompulzívna porucha s aspektmi patologickej žiarlivosti a tendenciou skresľovať realitu, ktorá by sa mohla zvrhnúť na poruchu podobnú paranoji“. Výbor sa vyjadril aj k správe sociálnej kurately, pokiaľ ide o potrebu nepretržitého monitorovania

³³ Dostupné na: <https://opcedaw.wordpress.com/2015/05/03/angela-gonzalez-carreno-v-spain/>.

stretnutí otca s dcérou. Podľa výboru neboli splnené povinnosti zmluvnej strany v náležitej starostlivosti, pretože neboli podniknuté nijaké rozumné kroky na ochranu autorky a jej dcéry pred násilím a v prípade dcéry pred vraždou.

CEDAW výbor vychádzal z praxe Výboru pre práva dieťaťa, najmä zásady, že pri všetkých úradných rozhodnutiach o blahu detí by sa malo prihliadať predovšetkým na najlepší záujem dieťaťa a aby mali deti právo byť vypočuté osobami s rozhodovacími právomocami.

Zaujal dôležité stanovisko k právam detí, že v prípade úpravy styku by mali byť uprednostňované ich práva pred právami dotknutých dospelých osôb. Upriamil pozornosť na pretrvávajúce stereotypy pri úprave styku s maloletými, pričom komplexne zohľadnil všetky aspekty prípadu. Napriek tomu, že otec nedodržiaval svoje povinnosti, vyplývajúce z ochranných opatrení, neplatil výživné, jeho žiadosti o styk s maloletou dcérou úrady stále uprednostňovali. Formálna rovnosť, ktorá nezohľadňuje zneužívanie, ohrozuje ženy a deti. Pri hodnotení najlepšieho záujmu detí je potrebné zohľadňovať kontext domáceho násillia

Výbor preto rozhodol, že došlo k porušeniu práva autorky a jej zosnulej dcéry podľa čl. 2 písm. a – f; čl. 5 písm. a); a čl. 16 ods. 1 písm. d) dohovoru v spojení s článkom 1 dohovoru a všeobecným odporúčaním výboru č. 19, a zaslal Španielsku svoje odporúčania k autorke i všeobecné odporúčania:

a) Pokiaľ ide o **autorku oznámenia**:

- i) priznať autorke primerané odškodnenie a komplexné odškodnenie zodpovedajúce závažnosti porušenia jej práv;
- ii) uskutočniť vyčerpávajúce a nestranné vyšetrenie s cieľom zistiť, či v štruktúrach a postupoch štátu došlo k zlyhaniu, ktoré spôsobili zbavenie autorky a jej dcéry ochrany;

b) **Všeobecne**:

- i) Prijatť vhodné a účinné opatrenia, aby sa pri rozhodovaní o zverení detí do starostlivosti a úprave styku s deťmi **zohľadňovali predchádzajúce domáce násillie**, aby výkon týchto práv neohrozil bezpečnosť obetí násillia vrátane detí. Pri všetkých rozhodnutiach prijatých v tejto súvislosti musí prevažovať najlepší záujem dieťaťa a právo dieťaťa byť vypočuté;
- ii) posilniť uplatňovanie právneho rámca s cieľom zabezpečiť, aby príslušné orgány postupovali s náležitou starostlivosťou s cieľom primerane reagovať na situácie domáceho násillia;
- iii) Zabezpečiť povinné školenie pre sudcov a administratívny personál o uplatňovaní právneho rámca v súvislosti s bojom proti domácemu násilliu, vrátane školenia o definícii domáceho násillia a rodových stereotypov, ako aj školenia týkajúce sa dohovoru, jeho opčného protokolu a všeobecných odporúčaní výboru, najmä všeobecného odporúčanía 19.

V súlade s článkom 7 ods. 4 zmluvný štát primerane zväži stanoviská výboru spolu s jeho odporúčaniami a do šiestich mesiacov predloží výboru písomnú odpoveď vrátane akýchkoľvek informácií o činnosti na základe stanovisk a odporúčaní výboru.

Zmluvná strana je tiež požiadaná, aby zverejnila stanoviská a odporúčania výboru a aby ich mala a nechala široko distribuovať s cieľom zasiahnuť všetky príslušné sektory spoločnosti.

Autorka sa následne obrátila na súd so žiadosťou o vyplatenie odškodnenia v súlade s rozhodnutím výboru. V odvolacom konaní najvyšší súd uznal stanovisko výboru, uznal porušenie jej práv zo strany Španielska a zaviazal jeho vládu zaplatiť autorke 600 000 EUR ako náhradu morálnych škôd, ktoré utrpela.

Rozhodnutie španielskeho najvyššieho súdu v rozsudku č. 1263/2018, ktorým sa po prvýkrát uznáva záväznosť stanovísk Výboru na odstránenie diskriminácie žien zvýšila normatívnu autoritu stanovísk monitorovacieho orgánu zmlúv o ľudských právach nielen na domácej úrovni, ale aj v rámci medzinárodnej právnej sféry. V rozsudku španielsky najvyšší súd rozhodol, že vláda musí dodržiavať stanoviská CEDAW výboru v súvislosti s ústavným mandátom štátu, ako aj s jeho medzinárodnými záväzkami. Výklad súdu v tomto prípade spĺňa očakávanie orgánov na monitorovanie zmlúv o ľudských právach, podľa ktorých sú štáty povinné odpovedať na ich stanoviská týkajúce sa individuálnej komunikácie, a to aj napriek tvrdeniam zmluvných strán, ktoré tvrdia opak.

3.3 Oznámenie 66/2014 – D. S. v. Slovensko³⁴

Pani D. S. pracovala ako redaktorka v Národnom biografickom ústave Slovenskej národnej knižnice v Martine. V decembri 2001 nastúpila na materskú dovolenku a následne rodičovskú dovolenku, ktorá trvala do roku 2008. Počas tohto obdobia ju zastupovala pracovníčka, ktorá bola prijatá na zastupovanie počas jej neprítomnosti, pričom v decembri 2007 odišla do dôchodku.

Pani D. S. mala do práce nastúpiť v januári 2008, pričom o tom v novembri 2007 informovala zamestnávateľa. Pred jej návratom do práce jej zamestnávateľ nariadil vyčerpať niekoľkotýždňovú nevyčerpanú dovolenku. Počas toho obdobia jej pracovné miesto zrušil a dal jej výpoveď z dôvodu nadbytočnosti. V následnej komunikácii s ňou to odôvodnil tým, že za sebou nemá ochrancu, je po materskej dovolenke, vypadla z pracovného procesu na 6 rokov a má malé deti, ktoré budú často choré. Požiadala o pomoc vtedajšieho námestníka, ten však len poznamenal oznámil, že „nie sú sociálny ústav“.

Aj keď zamestnávateľ pracovné miesto formálne zrušil, krátko na to prijal do pracovného pomeru dôchodkyňu s nižším vzdelaním, ktorá vykonávala rovnakú prácu ako prepustená D. S.

Pani D. S. podala na zamestnávateľa žalobu v zmysle § 9 ods. 2 antidiskriminačného zákona³⁵, pričom sa domáhala zaplattenia sumy 6 000 €, predstavujúcej náhradu za nemajetkovú ujmu, ktorá jej bola spôsobená porušením zásady rovnakého zaobchádzania pri

³⁴ Oznámenie č.66/2014 v. Slovensko, dostupné na: https://www.poradna-prava.sk/site/assets/files/1266/stanovisko_vyboru_osn_pre_odstranenie_diskriminacie_zien_66_2014_sk.pdf.

³⁵ Zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon).

skončení pracovnoprávneho vzťahu medzi účastníkmi konania.³⁶ Poukázala na to, že zamestnávateľka s ňou po skončení materskej a rodičovskej dovolenky skončila pracovný pomer z dôvodu organizačných zmien podľa § 63 ods. 1 písm. b/ Zákonníka práce. Podľa D. S. ju zamestnávateľka určila za nadbytočnú iba preto, lebo „nie je nikoho chránencom“ a má malé deti, ktoré budú neustále choré. Takéto konanie vnímala ako diskriminujúce z dôvodu pohlavia a rodinného stavu. Pani D. S. poukázala na to, že po skončení pracovného pomeru bola uzavretá dohoda o pracovnej činnosti s inou osobou, ktorá vykonávala totožnú prácu a s rovnakou náplňou práce, akú mala predtým ona. Tým došlo nielen k jej diskriminácii, ale aj k porušeniu § 63 ods. 2 Zákonníka práce.³⁷ Výšku požadovanej náhrady nemajetkovej ujmy v peniazoch považovala D.S. za adekvátnu diskriminačnému postupu zamestnávateľky, ktorým bola vystavená nadmernej stresovej a emotívnej záťaži umocnenej správaním nadriadených a ktorým bolo sťažené jej ďalšie uplatnenie v pracovnom živote.

Okresný súd Martin žalobu zamietol, rozhodol tiež o trovách konania.³⁸ V odôvodnení uviedol, že žalobkyňa **neuniesla bremeno tvrdenia**, lebo neuviedla skutočnosti, z ktorých by súd mohol dôvodne usudzovať, že došlo k porušeniu zásady rovnakého zaobchádzania. Pokiaľ žalobkyňa uvádzala, že po skončení jej pracovného pomeru žalovaná zamestnala inú osobu s totožnou náplňou práce, ňou tvrdená okolnosť mohla mať význam v konaní o neplatnosť skončenia pracovného pomeru. K námietke o diskriminačnom postupe žalovanej pri určovaní nadbytočného zamestnanca súd uviedol, že v zmysle ustálenej rozhodovacej praxe súdov (R 90/1967) rozhoduje o výbere zamestnanca, ktorý je pre zamestnávateľa nadbytočným, zamestnávateľ sám, a súd túto otázku nepreskúmava.

Nevhodné správanie zástupcu generálneho riaditeľa žalovanej voči žalobkyni, ku ktorému došlo 25. februára 2008 bez prítomnosti ďalších osôb, zasiahlo sice do osobnej sféry žalobkyne, nie však takým spôsobom a intenzitou, aby odôvodňovalo priznanie náhrady nemajetkovej ujmy v peniazoch; postačujúcim bolo už písomné ospravedlnenie poskytnuté žalobkyni. Vzhľadom na to, že žalobkyňa neuviedla skutočnosti, z ktorých by súd mohol dôvodne usudzovať, že došlo k porušeniu zásady rovnakého zaobchádzania, nezaoberal sa ani výškou náhrady nemajetkovej ujmy, spôsobenie ktorej žalobkyňa tvrdila. Súd zároveň rozhodol, že D. S. je povinná **zaplatiť aj trovy konania**, pričom výška odmeny za jeden úkon (208,76 €) vychádzala z hodnoty práva uplatňovaného žalobou, t. j. 6 000 €. Žalobkyňa D. S. sa odvolala na odvolací súd.

³⁶ Nedomáhala sa samotného vyslovenia neplatnosti skončenia pracovného pomeru súdom podľa § 77 Zákonníka práce.

³⁷ V tom čase v znení: Zamestnávateľ môže dať zamestnancovi výpoveď, ak nejde o výpoveď pre neuspokojivé plnenie pracovných úloh, pre menej závažné porušenie pracovnej disciplíny alebo z dôvodu, pre ktorý možno okamžite skončiť pracovný pomer, iba vtedy, ak

a) zamestnávateľ nemá možnosť zamestnanca ďalej zamestnávať, a to ani na kratší pracovný čas v mieste, ktoré bolo dohodnuté ako miesto výkonu práce,

b) zamestnanec nie je ochotný prejsť na inú pre neho vhodnú prácu, ktorú mu zamestnávateľ ponúkol v mieste, ktoré bolo dohodnuté ako miesto výkonu práce alebo sa podrobí predchádzajúcej príprave na túto inú prácu.

³⁸ Rozsudkom z 15. apríla 2010 č. k. 5 C 159/2009-181.

Na odvolanie žalobkyne Krajský súd v Žiline³⁹ rozsudok súdu prvého stupňa vo výroku o zamietnutí žaloby potvrdil. V celom rozsahu sa stotožnil s odôvodnením rozhodnutia súdu prvého stupňa vo veci samej a dodal, že žalovaná po ukončení pracovného pomeru so žalobkyňou zamestnala ďalšiu osobu s totožnou náplňou práce na základe dohody o pracovnej činnosti na dobu určitú, avšak až po rozhodnutí žalobkyne nezostať v zamestnaní počas plynutia výpovednej doby.

Proti rozsudku odvolacieho súdu podala D. S. dovolanie, v ktorom žiadala rozsudky odvolacieho a prvostupňového súdu zrušiť a vec vrátiť súdu prvého stupňa na ďalšie konanie. Dovolanie v časti smerujúcej proti výrokom o náhrade trov konania odôvodnila tým, že jej majetkové, rodinné a sociálne pomery odôvodňovali aplikáciu v tom čase účinného § 150 ods. 1 OSP, v súlade s ktorým, ak sú dôvody hodné osobitného zreteľa, nemusí súd výnimočne náhradu trov konania celkom alebo sčasti priznať. Najvyšší súd dovolanie odmietol z dôvodu, že nebolo prípustné z procesného hľadiska.⁴⁰

Neúspešná bola aj v konaní pred Ústavným súdom SR⁴¹, ktorý jej sťažnosť vyhodnotil ako zjavne neopodstatnenú.

Po vyčerpaní všetkých vnútroštátnych právnych prostriedkov podala D. S.⁴² vo februári 2013 individuálnu sťažnosť Výboru OSN na odstránenie diskriminácie žien, v ktorom namietala že bola vystavená určitej forme diskriminácie na základe pohlavia zo strany svojho zamestnávateľa, ktorý ukončil jej pracovnú zmluvu zo zakázaných diskriminačných dôvodov, pričom namietala porušenie:

čl. 2 – povinnosť štátu eliminovať diskrimináciu žien, v spojení s

čl. 1 – diskriminácia,

čl. 11 – zamestnanie,

pretože jej zmluvný štát nezabezpečil účinnú ochranu ako žene pred diskrimináciou na základe pohlavia, ktorej bola vystavená zo strany vnútroštátnych súdov a neuskutočnil všetky primerané opatrenia na zrušenie diskriminácie žien, okrem iného v oblasti pracovnoprávných vzťahov.

Zmluvný štát vo verbálnej nóte zo dňa 29. septembra 2014 uviedol, že presadzuje rovnosť pohlaví. Pripustil, že po strate zamestnania mohla mať sťažovateľka pocit znevýhodnenia na základe pohlavia a manželského stavu, avšak porušenie zásady rovnakého zaobchádzania sa v súdnom konaní nepreukázalo. Zdôraznil, že zamestnávateľ bol schopný na súde preukázať, že rozhodnutie prepustiť sťažovateľku vychádzalo z organizačnej zmeny v súvislosti s jej pracovným miestom a nie z jej osobných pomerov. Potvrdil stanovisko svojich súdov v tom, že v spôsobe riešenia záležitosti zo strany zamestnávateľa chýbala citlivosť, a preto **privítal písomné ospravedlnenie** zamestnávateľa sťažovateľke. Podľa zmluvného štátu sťažovateľka nedokázala súdu predložiť skutočnosti,

³⁹ Rozsudkom z 30. marca 2011 sp. zn. 6 Co 322/2010, ktorým tiež zmenil výrok o trovách prvostupňového konania a rozhodol o trovách odvolacieho konania.

⁴⁰ Súd tak skúmal len či dovolanie smeruje proti rozhodnutiu, ktoré možno napadnúť dovolaním, čiže procesnú stránku a obsahovej stránke sa nevenoval.

⁴¹ I. ÚS 33/2013-14.

⁴² Zastúpená JUDr. Vandou Durbákovou – advokátkou spolupracujúca s Poradiňou pre občianske a ľudské práva.

z ktorých by sa dalo dôvodne usudzovať, že došlo k diskriminácii, neuplatnilo sa prenesenie dôkazného bremena na žalovaného a nevznikla mu povinnosť preukázať, že k porušeniu zásady rovnakého zaobchádzania nedošlo. Prenos dôkazného bremena nastáva vtedy, keď na základe skutočností oznámených žalobcom môže súd dôvodne usudzovať, že údajné porušenie skutočne nastalo. Nepostačuje, aby osoba, ktorá sa cíti byť diskriminovaná, jednoducho iba uviedla túto skutočnosť.

V súvislosti s výkladom dôkazného bremena podľa vnútroštátnej antidiskriminačnej legislatívy zo strany zmluvného štátu sťažovateľka namietala, že stanovisko štátu je v rozpore s príslušnými smernicami EÚ a s judikatúrou medzinárodných orgánov vrátane Európskeho súdu pre ľudské práva, Súdneho dvora EÚ a zmluvných orgánov OSN. Podľa nej súdu predložila prípad diskriminácie prima facie, takže dôkazné bremeno sa malo preniesť na zamestnávateľa.

K jej názoru sa priklonil výbor konštatovaním, že vnútroštátne súdy uplatnili zúžený výklad § 11 ods. 2 antidiskriminačného zákona, keď nezabezpečili prenos dôkazného bremena. Výbor sa nazdáva, že na základe zaznamenaných dôkazov sa dalo viac než „dôvodne usudzovať“, že došlo k porušeniu zásady rovnakého zaobchádzania. Výbor ďalej konštatuje, že následný postup súdov, ktoré účinne neuplatnili antidiskriminačnú legislatívu a nepreniesli dôkazné bremeno v prospech sťažovateľky na základe predloženia prípadu diskriminačného zaobchádzania zo strany zamestnávateľa a jeho predstaviteľov prima facie, predstavuje porušenie práva sťažovateľky na účinný opravný prostriedok, pričom jej bola odopretá možnosť na dosiahnutie primeraného zadosťučinenia a náhrady za vzniknuté škody. Vzhľadom na uvedené sa výbor nazdáva, že argumenty predložené sťažovateľkou v konaniach pred vnútroštátnymi súdmi postačovali na posúdenie sťažnosti na diskrimináciu ako prípadu prima facie a že požadovanie ďalších dôkazov o diskriminačnom konaní zo strany zamestnávateľa predstavovalo neprimerané zaťaženie sťažovateľky. Vzhľadom na poskytnuté informácie výbor dospel k záveru, že neprenesením bremena dokazovania na žalovaného, zmluvný štát porušil práva sťažovateľky a 7. novembra 2016 vydal výbor stanovisko, v ktorom skonštatoval, že SR **porušila práva** vyplývajúcich z čl. 2 písm. a), c) a e)⁴³ v spojení s čl. 1 a čl. 11 ods. 1 písm. a)

⁴³ **Článok 1** Na účely tohto Dohovoru bude výraz „**diskriminácia žien**“ označovať akékoľvek robenie rozdielu, vylúčenie alebo obmedzenie vykonané na základe pohlavia, ktorého dôsledkom alebo cieľom je narušiť alebo zrušiť uznanie, požívanie alebo uplatnenie zo strany žien, bez ohľadu na ich rodinný stav, na základe rovnoprávnosti mužov a žien, ľudských práv a základných slobôd v politickej, hospodárskej, sociálnej, kultúrnej, občianskej alebo inej oblasti;

Článok 2 Štáty, zmluvné strany, odsudzujú **diskrimináciu žien** vo všetkých jej formách, súhlasia s tým, že budú všetkými vhodnými prostriedkami a bez meškania uskutočňovať politiku odstránenia diskriminácie žien a za tým účelom sa zaväzujú:

a) zakotviť **zásadu rovnoprávnosti mužov a žien** vo svojich národných ústavách alebo iných príslušných právnych predpisoch, pokiaľ v nich ešte nie je zakotvená, a zabezpečiť, prostredníctvom zákonov a iných vhodných prostriedkov, **praktické uskutočnenie tejto zásady**;

c) zaviesť právnu ochranu práv žien na rovnakom základe s mužmi, zabezpečiť prostredníctvom príslušných národných **súdov a iných verejných inštitúcií** účinnú ochranu žien proti akémukoľvek aktu diskriminácie;

e) prijímať všetky príslušné **opatrenia pre odstraňovanie** diskriminácie žien akoukoľvek osobou, organizáciou alebo podnikom.

Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien a odporúčania, aby zmluvný štát poskytol sťažovateľke nápravu:

a) V prípade **sťažovateľky**:

- i) peňažnú náhradu rovnajúcu sa strate príjmu od skončenia pracovného pomeru sťažovateľky v dôsledku neoprávneného postupu,
- ii) náhradu nemajetkovej ujmy, ktorú utrpela počas procesu ukončenia pracovného pomeru, keďže bola slobodná matka s dvomi maloletými deťmi,
- iii) náhradu súdnych trovov a nákladov, ktoré sťažovateľke vznikli počas súdnych konaní.

b) **Všeobecne**:

- i) zabezpečiť úplnú implementáciu antidiskriminačného zákona, najmä jeho § 11 ods. 2, tým, že zabezpečí, aby **sťažovatelia neboli povinní znášať neprimerané dôkazné bremeno** voči odporcom,
- ii) implementovať odporúčania výboru ohľadne diskriminácie v pracovnoprávných vzťahoch, a to body 28 a 29 Záverečných odporúčaní výboru z roku 2015. Konkrétnejšie - zmluvný štát by mal posilniť úlohy inšpektorátov práce a ukladať sankcie za diskriminačné zaobchádzanie, okrem iného vo vzťahu k tehotenstvu a rodičovskej dovolenke,
- iii) zabezpečiť sudcom, právnikom a zamestnancom orgánov zodpovedných za výkon rozhodnutí pravidelné, rodovo citlivé vzdelávanie týkajúce sa dohovoru a jeho opčného protokolu, rozhodnutí výboru a jeho všeobecných odporúčaní tak, aby stereotypné predsudky nemali vplyv na ich rozhodovanie,
- iv) prijať účinné opatrenia, ktorými sa zabezpečí implementácia dohovoru v praxi všetkými vnútroštátnymi súdmi a inými verejnými inštitúciami s cieľom zabezpečiť účinnú ochranu ženám proti všetkým formám diskriminácie v pracovnoprávných vzťahoch na základe pohlavia.

Podľa článku 7 ods. 4 opčného protokolu zmluvný štát je povinný náležite zvážiť stanovisko výboru spolu s prijatými odporúčaniami a do šiestich mesiacov od prijatia stanoviska predložiť výboru písomnú odpoveď vrátane informácií o opatreniach, ktoré sa prijali v súvislosti so stanoviskom a odporúčaniami výboru. Výbor žiada zmluvný štát, aby zabezpečil preklad stanoviska a odporúčaní.

Vláda Slovenskej republiky na rokovaní 3. mája 2017 prerokovala a schválila materiál Odpoveď vlády Slovenskej republiky na stanovisko Výboru OSN pre odstránenie diskriminácie žien zo 7. novembra 2016 vo veci sťažnosti č. 66/2014 proti Slovenskej republike.⁴⁴ Odpoveď bola oznámená výboru 15. mája 2017 a dňa 19. júla 2017 výbor potvrdil jej prijatie. Samotný text odpovede nebol zverejnený v zmysle § 9 a 11 zákona č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o slobode informácií) v znení neskorších predpisov.

Článok 11 1. Štáty, zmluvné strany, prijímú všetky príslušné opatrenia na odstránenie diskriminácie žien v **zamestnaní** s cieľom zabezpečiť, na základe rovnoprávnosti mužov a žien, rovnaké práva, najmä:

- a) práva na prácu, ako nescudziteľné právo všetkých ľudských bytostí.

⁴⁴ Uznesenie č. 215/2017, dostupné na: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/21996/1>.

V informácii o vývoji individuálnych sťažností proti Slovenskej republike, ktoré prijali medzinárodné mechanizmy systému OSN v oblasti dodržiavania ľudských práv a základných slobôd⁴⁵, sa zdôrazňuje, že rozhodnutia výborov⁴⁶ OSN **nemajú povahu súdnych rozhodnutí** (nie sú právne záväzné), pre dotknutý štát predstavujú odporúčanie. V prípade, ak výbor konštatuje porušenie niektorého z článkov dohovorov, spravidla odporučí štátu prijať opatrenia na odstránenie zistených nedostatkov, ako aj na predchádzanie podobným porušeniam do budúcnosti.⁴⁷

Podľa informácie o vývoji individuálnych sťažností z roku 2019 závery a stanoviská ľudskoprávných zmluvných orgánov nie sú právne záväzné. Preto z dôvodu nevykonania opatrení uvedených v názore výborov, resp. akýchkoľvek opatrení v záujme vykonania takéhoto názoru, nemôže vzniknúť zodpovednosť Slovenskej republiky za porušenie medzinárodnoprávného záväzku. Odporúčania výboru majú politický charakter.

4. Záver

Týmto postojom sa Slovensko líši od Španielska. Je otázne, v akom časovom horizonte bude Slovensko pripravené, aby začalo stanoviská ľudskoprávných zmluvných orgánov uznávať ako záväzné a na ich základe odškodňovať svoje občianky a občanov.

Slovensko sa, naopak, nelíši od Maďarska a takisto doteraz neuhradilo D. S. peňažnú náhradu rovnajúcu sa strate príjmu od skončenia pracovného pomeru sťažovateľky v dôsledku neoprávneného postupu, ani náhradu nemajetkovej ujmy, ktorú utrpela počas procesu ukončenia pracovného pomeru.

Prípád D. S. v plnej miere poukazuje na úskalia domáhania sa uplatňovania ľudských práv, zásady rovného zaobchádzania a nediskriminácie na Slovensku.

Pretrvávajúcou prekážkou ostávajú súdne poplatky a trovy konania v diskriminačných sporoch. Podľa § 9 ods. 2 antidiskriminačného zákona⁴⁸ sa na súde možno domáhať, aby ten, kto diskriminoval: upustil od svojho konania, napravil protiprávny stav, alebo poskytol primerané zadosťučinenie V diskriminačných prípadoch mimo pracovných vzťahov často krát pripadá do úvahy len požadovanie primeraného zadosťučinenia. Ak má byť zadosťučinenie odradzujúce musí byť dostatočne vysoké, z čoho sa odvíja vysoký súdny poplatok a napokon aj výška trov konania, čo odrádza od podávania diskriminačných žalôb.

⁴⁵ LP/2017/577 Informácia o vývoji individuálnych sťažností proti Slovenskej republike, ktoré prijali medzinárodné mechanizmy systému OSN v oblasti dodržiavania ľudských práv a základných slobôd, dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/-/SK/dokumenty/LP-2017-577>.

⁴⁶ Slovenská republika je zmluvnou stranou základných ľudskoprávných dohovorov v systéme OSN. Každý z dohovorov vytvára výbor, ako kontrolný orgán s cieľom monitorovať implementáciu ustanovení dohovorov zmluvnými stranami. Slovenská republika uznala príslušnosť ôsmich výborov (Výboru pre ľudské práva, Výboru pre odstránenie diskriminácie žien, Výboru na odstránenie rasovej diskriminácie, Výboru proti mučeniu, Výboru pre práva osôb so zdravotným postihnutím, Výboru pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva, Výboru pre práva dieťaťa a Výboru pre nedobrovoľné zmiznutia) prijímať a posudzovať sťažnosti jednotlivcov, skupín jednotlivcov alebo mimovládnych organizácií nachádzajúcich sa pod jej jurisdikciou, ktorí namietajú porušenie práv stanovených v dohovoroch zo strany Slovenskej republiky.

⁴⁷ Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/-/SK/dokumenty/LP-2017-577>.

⁴⁸ Zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon).

Vzhľadom na pomerne zúžené uplatňovanie výkladu preneseného dôkazného bremena, ako aj nedostatočné uplatňovanie smerníc EÚ, judikatúry medzinárodných orgánov vrátane Európskeho súdu pre ľudské práva, Súdneho dvora EÚ a zmluvných orgánov OSN je vymožitelnosť práva v prípadoch porušovania ľudských práv, nerovného zaobchádzania a diskriminácie žien na Slovensku veľmi nízka.

Jednou z možností, ako pomôcť k zlepšeniu v oblasti rovnosti zaobchádzania medzi mužmi a ženami a zníženiu diskriminácie žien, by sa mohlo stať rozsiahlejšie využívanie mechanizmu individuálnych sťažností adresovaných CEDAW výboru, ako aj na ďalším výborom OSN.

Bude si to však vyžadovať aj zavedenie mechanizmov na odškodňovanie sťažovateľov a sťažovateľiek, keď o porušení ich ľudských práv rozhodnú výbory OSN a odporúčia aj ich odškodnenie.

Bude treba postupne prehodnotiť zamietavý postoj k uznávaniu stanovísk monitorovacích orgánov zmlúv o ľudských právach.

Dôležitým je aj rozhodnutie výboru v prípade González Carreño proti Španielsku. Aj na Slovensku totiž pretrvávajú stereotypy vo vnímaní násilných partnerov ako rodičov. Aj u nás sa často uprednostňuje právo násilníka na starostlivosť a styk s deťmi, ktoré sú často svedkami násilia na ich matkách, bez rešpektovania najlepšieho záujmu dieťaťa a ich práva byť vypočutý.

Literatúra

- Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, dostupné na: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210>
- Dohovor OSN o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien, dostupné na: https://www.slov-lex.sk/static/pdf/1987/62/ZZ_1987_62_19870701.pdf
- The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, dostupné na: <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cedaw.htm>
- Deklarácia OSN o odstránení násilia páchaného na ženách, dostupné na: http://www.rodicovstvo.sk/gender/doku/devaw_sl.htm,
- Declaration on the Elimination of Violence against Women, dostupné na: <http://www.rodicovstvo.sk/gender/doku/devaw.htm>
- Resolution on Elimination of domestic violence against women, dostupné na: <https://undocs.org/en/A/RES/58/147>
- Dohovor Rady Európy o predchádzaní násilia na ženách a domácomu násiliu a o boji proti nemu (Istanbulský dohovor), dostupné na: <http://moznostvolby.sk/dohovor-rady-euro-py-o-predchadzani-nasilii-na-zenach-a-domacemu-nasilii-a-o-boji-proti-nemu-i-cele-znenie/>
- Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012, ktorá stanovuje minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV, dostupné na: http://www.ja-sr.sk/files/Smernica_EP_a_rady_2012_29_EU_z_25_10_2012.pdf
- Communication No.: 2/2003, Ms. A. T. v. Hungary, dostupné na: <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/protocol/decisions-views/CEDAW%20Decision%20on%20AT%20vs%20Hungary%20English.pdf>
- Communication No. 47/2012 González Carreño v. Spain, dostupné na: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW/C/58/D/47/2012&Lang=en
- Oznámenie č. 66/2014 v. Slovensko, dostupné na: https://www.poradna-prava.sk/site/assets/files/1266/stanovisko_vyboru_osn_pre_odstranenie_diskriminacie_zien_66_2014_sk.pdf